

РОЗДІЛ 3. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

THE PECULIARITIES OF THE PROFESSIONAL PREPARATION OF THE FUTURE SPECIALISTS OF THE PHYSICAL TRAINING AND SPORTS IN THE MODERN CONDITIONS

У статті автори здійснили спробу розглянути особливості й проблеми підготовки фахівців з фізичної культури і спорту в сучасних умовах з погляду підвищення якості їхньої професійної компетентності. Аналіз науково-педагогічної літератури й тенденцій розвитку сучасної фізкультурної освіти переконливо свідчить про посилення її гуманістичної спрямованості, що зумовлює підвищення ролі психолого-педагогічного складника в системі підготовки фахівців фізичної культури і спорту. Водночас посилення гуманістичної спрямованості освіти неминуче призводить до підвищення значущості психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту у вищих навчальних закладах, так як тільки в цьому випадку забезпечується справжнє реформування системи фізкультурної освіти, її переходу до нової, особистісно-орієнтованої, парадигми.
Ключові слова: фахівець з фізичної культури і спорту, заклад вищої освіти, вчитель, професійна підготовка, психолого-педагогічна підготовка.

усиление гуманистической направленности образования неизбежно ведет к повышению значимости психолого-педагогической подготовки будущих специалистов физической культуры и спорта в высших учебных заведениях, так как только в этом случае обеспечивается настоящее реформирование системы физкультурного образования, его перехода к новой, личностно-ориентированной, парадигме.
Ключевые слова: специалист по физической культуре и спорту, учреждение высшего образования, учитель, профессиональная подготовка, психолого-педагогическая подготовка.

In the article, the authors have the attempt to consider the peculiarities and the problems of the training of the specialists of the physical training and sports in the modern conditions, in terms of the rise of the quality of their professional competence. The analysis of the scientific and pedagogical literature and the tendencies of the development of the modern physical training persuasively demonstrates the strengthening of its humanistic orientation, it determines the increase of the role of the psychological and pedagogical component in the system of the training specialists of the physical training and sports. At the same time, the strengthening of the humanistic orientation of the education inevitably leads to the increase of the importance of the psychological and pedagogical training of the future specialists of the physical training and sports in the higher educational institutions, because of, only in this case the real reforming of the system of the physical training is ensured, its transition to the new, the personality-oriented paradigm.

Key words: specialist of physical training and sports, higher education institution, teacher, professional preparation, psychological and pedagogical training.

УДК 378.091.212:796 (477)

Абдуллаєв А.К. огли,
старший викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання і спортивних дисциплін
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Ребар І.В.,
старший викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання і спортивних дисциплін
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

В статье авторы предприняли попытку рассмотреть особенности и проблемы подготовки специалистов по физической культуре и спорту в современных условиях с точки зрения повышения качества их профессиональной компетентности. Анализ научно-педагогической литературы и тенденций развития современного физкультурного образования убедительно свидетельствуют об усилении ее гуманистической направленности, обуславливает повышение роли психолого-педагогической составляющей в системе подготовки специалистов физической культуры и спорта. В то же время

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Навчально-виховний процес у вищій школі на перший план висуває завдання підготовки фахівців високої кваліфікації, які мають глибокі знання, професійні вміння та навички й уміють застосовувати їх на практиці. Але ще більш важливим у наш час має стати вміння використовувати досвід, накопичений суспільством, вміння творчо, нестандартно вирішувати поставлені завдання. Майбутні фахівці фізичної культури і спорту повинні бути небайдужими до проблем нашого суспільства, зобов'язані володіти високими професійними й моральними якостями. Причому варто підкреслити, що саме

професійно творчий розвиток особистості майбутнього фахівця стає основною метою вищої освіти. Усе це повною мірою стосується й підготовки фахівців з фізичної культури і спорту. Сьогодні гостро виражений суспільний запит не тільки на загальну інтелектуальну і професійну творчу активність особистості, а й на нове, нестандартне мислення. Тому основним напрямом в освіті має стати особистісно-розвиваюче навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ціннісні пріоритети професійної освіти фахівців фізичної культури і спорту визначені в роботах М.О. Носко, Н.А. Давидової [12], Н.І. Степанченко

[21; 22], Л.П. Сущенко [23]. Проблеми професійно-педагогічної підготовки фахівців цього профілю розглядаються в працях І.В. Іваній [3], В.В. Іваненко та інших [4; 5], М.В. Карченкової [8], О.В. Котової, О.В. Непші [10], В. Соловйова [18] та інших. Особливу увагу формування педагогічної позиції майбутніх професіоналів приділено в роботах А.Ш. Абдурамана та інших [1], Т.Ф. Матвійчук [11], І.О. Омельченко [13], В.М. Папучі [14], А.А. Проценка [16,17,24], В.С. Ушакова [24], І.В. Шаповалової [25] та інших сучасних дослідників. Автори в працях указують на певні недоліки вищої фізкультурно-педагогічної освіти, орієнтованість теорії фізичної культури на переважний розвиток рухових функцій і недостатню спрямованість на розвиток особистості студентів, навчальні заняття будуються за аналогією з тренувальними, цільові установки, що формують здатності до самовдосконалення й саморозвитку, практично відсутні.

Мета статті – на основі аналізу науково-педагогічної літератури розглянути особливості професійної підготовки фахівців фізичної культури і спорту в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку системи вищої освіти значно підвищився інтерес до вивчення місця й ролі фізичної культури і спорту у формуванні особистості майбутніх фахівців, змінюються підходи у вирішенні цього аспекту. Питання реалізації виховного потенціалу фізичної культури і спорту стають більш актуальними. Тому дослідники [22; 23] шукають нові підходи до якісної підготовки кадрів для фізичної культури і спорту. Система фізкультурно-педагогічної освіти спрямована на виконання певного соціального замовлення, що вимагає переосмислення її змісту та цілей.

Нова концепція фізичної культури і спорту [15] виконується на сучасному етапі з урахуванням необхідності зміни підготовки фахівців у цій галузі системи вищої освіти. У зв'язку з цим зміст освітнього стандарту, нових програм і навчальних планів вдосконалюється, розробляються нові шляхи вдосконалення професійної підготовки кадрів.

Варто звернути увагу на те, що реалізація цих прагнень буде успішнішою, якщо приділити серйозну увагу відбору студентів, які мають педагогічну спрямованість особистості й мотивовані на активну діяльність у сфері фізичної культури і спорту. Це стає особливо актуальним у зв'язку зі зниженням престижності педагогічної діяльності. Пропоновані методики профвідбору дають змогу побачити реальну, потенційну професійну спрямованість абітурієнтів, фактори вибору професії тощо за допомогою анкетування, інтерв'ю, творів на педагогічні теми, вирішення педагогічних завдань тощо [2, с. 45; 19, с. 141; 20, с. 94].

Фізична культура сьогодні розглядається не тільки як явище суспільного життя, сфера люд-

ської діяльності, а і як результат розвитку її в особистості. Вона являє собою фундаментальну цінність особистості, оскільки забезпечує біологічний потенціал життєдіяльності, створює передумови для гармонійного розвитку, сприяє прояву соціальної активності, є способом самореалізації особистості [15].

Виходячи з вищевикладеного, під час перегляду змісту підготовки фахівців фізичної культури і спорту підвищена увага має приділятися аксіологічному аспекту фізичної культури, що відбиває соціальні функції фізичної діяльності.

На жаль, у багатьох вишах переважає однобічний погляд на фізичну культуру як на сферу розвитку тільки рухових якостей, умінь і навичок людини, залишається осторонь його соціокультурний, особистісний розвиток. У зв'язку з цим необхідно робити акцент на тому, як використовувати специфічні й загальнопедагогічні засоби, методи фізичної культури і спорту, вирішуючи в єдиному процесі завдання фізичного вдосконалення й обов'язкового духовного розвитку особистості майбутнього фахівця фізичної культури і спорту [9, с. 108].

Недооцінка зв'язку професійно-педагогічної підготовки з фізкультурно-спортивною підготовкою в навчальних програмах спортивних і педагогічних вишів не сприяє формуванню системного бачення майбутньої роботи, не дає цілісного уявлення про характер праці педагога та не розвиває мотивацію до професійної діяльності [3, с. 136; 17, с. 86; 18, с. 152].

Серйозною проблемою є й відсутність глибокої наукової підготовки. Це призводить до того, що є значна частина випускників, які не вміють освоювати сучасні педагогічні та інформаційні технології, впроваджувати в роботу наукові досягнення, використовувати досвід педагогів-новаторів. Розвиток професіоналізму у фахівців з фізичної культури і спорту стримують певні проблеми: відсутність сучасних технічних засобів навчання та методичних розробок, комп'ютерних технологій, недооцінка творчих і науково-дослідних завдань, неефективне використання педагогічного досвіду з фізичної культури і спорту [6, с. 49; 7, с. 110; 8].

Крім негативного, дослідники [11; 18; 22; 23] вказують і на позитивний досвід удосконалення вищої фізкультурно-педагогічної освіти. При цьому варто наголосити на необхідності врахування особистісних особливостей студентів, які впливають на становлення педагога, можливість сформувати в майбутніх фахівців індивідуальну педагогічну позицію й активне ставлення до розвитку фізкультурного руху. Сучасна вища освіта переходить до особистісно-орієнтованої парадигми, за якої абсолютною цінністю є людина, а не тільки знання й уміння. Раніше система освіти мала низку вад: переважання академізму та ідеологічного

підґрунтя, орієнтація в роботі на середнього учня тощо. Зараз вона намагається звільнитися від цих недоліків, забезпечити свободу вибору змісту освіти, більш повно задовольнити духовні, освітні тощо потреби особистості, створити можливості самореалізації в освітньому просторі.

О.В. Ковальчук [9], І.В. Шаповалова [25] відзначають, що процес гуманізації підготовки фахівців фізичної культури і спорту спрямований на підвищення рівня гуманітарної освіченості, загальнокультурного рівня, широти світогляду, спираючись на інтелектуальний, моральний та естетичний розвиток особистості майбутніх фахівців.

Л.П. Сущенко [23], Л.І. Степанченко [21] зазначають, що для якісної організації професійно-педагогічної підготовки фахівців у галузі фізичної культури і спорту необхідно особливу увагу приділяти розкриттю єдності функціонального, діяльного й ціннісного аспектів її змісту. Саме вони дають можливість змінити ціннісні орієнтації майбутніх педагогів, завдання і зміст їхньої роботи, спираючись на творчу, інтегративну, духовну та фізичну сутність фізичної культури і спорту.

На жаль, масову підготовку педагогів у спортивних і педагогічних вишах ще не можна вважати ефективною. Вона ще зберігає риси колишньої парадигми освіти. Варто зазначити, що ця проблема досі є малодослідженою [12, с. 184].

Якщо розглядати фізичну культуру як частину загальної культури особистості, то необхідно глибоко переглянути співвідношення різних компонентів професійної підготовки, в основі якої повинні лежати принципи гуманізації фізкультурної освіти, що спираються на закономірності фізичного виховання, розвитку культурної самосвідомості, можливостей і перетворювальної діяльності [13, с. 117; 14].

Аналіз сучасних досліджень із цієї теми [1; 8; 10; 19] дає можливість стверджувати, що в основі підготовки фахівців фізичної культури і спорту повинен бути комплекс методологічних підходів, а саме: аксіологічний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, творчий, етнопедагогічний, технологічний, інтегративний, компетентнісний тощо.

Якщо підходити до фізичної культури як частини загальної культури, яка несе певні відносини й цінності, то стає очевидним, що для якісної реалізації в майбутній діяльності всього потенціалу фізичної культури майбутні педагоги повинні вміти самостійно проектувати і здійснювати навчально-виховний процес, відштовхуючись від адаптації до конкретних умов, урахувавши реальні можливості.

Побудова професійної діяльності фахівців у галузі фізичної культури і спорту має ґрунтуватися на розвиненому педагогічному мисленні, здатності простежувати загальні закономірності освітнього процесу [13, с. 117]. Це дасть змогу ефективно вирішувати завдання виховання, навчання й роз-

витку сучасної людини, для якої фізична культура настільки ж важлива, як інтелектуальна, моральна, естетична, духовна [17, с. 86; 24, с. 157].

Висновки. Проведений нами аналіз науково-педагогічної літератури щодо підготовки фахівців фізичної культури і спорту в сучасних соціально-економічних умовах дав змогу резюмувати, що у вишах практично не здійснюється діагностика здібностей абітурієнтів до педагогічної діяльності, викладачі рідко застосовують інтерактивні форми й методи навчання, інформаційно-комунікаційні технології, недостатньо розвиваються в процесі навчання креативні здібності студентів. Разом із тим посилення гуманістичної спрямованості освіти неминуче призводить до підвищення значущості психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в закладах вищої освіти, так як тільки в цьому випадку забезпечується справжнє реформування системи фізкультурної освіти, її переходу до нової, особистісно-орієнтованої парадигми. Пошук нових шляхів організації підготовки педагогів фізичної культури, основаних на сучасних підходах, вимагає від системи фізкультурної освіти змін не тільки в цілях і змісті, а й у формах, методах і засобах підготовки. Посилення ролі та значення психолого-педагогічної підготовки, безумовно, необхідно для формування компетентного фахівця фізичної культури і спорту. Потрібно приділити особливу увагу розробленню якісно нових цільових установок у підготовці майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, нових принципах відбору та систематизації змісту й модернізації методів і технологій їх навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абдураман А.Ш., Купреєнко М.В., Непша О.В. Сутність професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури. *Актуальные научные исследования в современном мире*. Переяслав-Хмельницький, 2019. Вып. 1 (45). Ч. 4. С. 39–43.
2. Александров Д., Солоненко А. Професійні експектації студентства в умовах освітньої реформи: методологічний аспект. *Versus*. Мелітополь: Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, 2014. Вип. 2 (4). С. 45–49.
3. Іваній І.В. Сутність професійно-педагогічної культури фахівця фізичного виховання та спорту. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 1 (45). С. 136–146.
4. Іваненко В.В., Купреєнко М.В., Непша О.В. Педагогічні умови формування професійної спрямованості майбутніх фахівців з фізичної культури. *Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті*: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 29–30 березня 2018 року. Ченстохова-Ужгород-Дрогобич: Посвіт, 2018. С. 19–21.
5. Іваненко О.В., Непша О.В. Рефлексія у розвитку професійно-педагогічної культури фахівців фізичного

виховання і спорту. *Стратегічне управління розвитком фізичної культури і спорту*: збірник наукових праць. Харків: ХДАФК, 2018. С. 95–99.

6. Інформаційні технології в системі «фізична культура-спорт» / Є.О. Карабанов, О.В. Непша, Г.П. Суханова, В.С. Ушаков. *Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури та спорту*: збірник наукових праць. Харків: ХДАФК, 2018. Вип. 2. С. 49–53.

7. Карабанов Є.О., Непша О.В. Інформаційно-комунікаційні технології в підготовці майбутніх фахівців у сфері фізичної культури і спорту. *Філософія здоров'я – здоровий спосіб життя – здорова нація*: збірник статей, тез і доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2018. С. 110–113.

8. Карченкова М.В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Переяслав-Хмельницький, 2006. 228 с.

9. Структура гуманістичної спрямованості фахівця з фізичної культури і спорту / О.В. Ковальчук, М.В. Купрєєнко, О.В. Непша, Г.П. Суханова. *Освітні стратегії розвитку духовної та світоглядної культури особистості громадянського суспільства*: матеріали Всеукр. наук. конф. Дніпро: СПД «Охотнік», 2017. Т. 2. С. 108–110.

10. Котова О.В., Непша О.В. Структурні компоненти підготовки майбутніх вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах. *Педагогічні науки*: збірник наукових праць. Херсон: ХДУ, 2014. Вип. 81. Т. 1. С. 164–168.

11. Матвійчук Т.Ф. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання у процесі професійної підготовки: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Вінниця, 2015. 272 с.

12. Носко М.О., Давидова Н.А. Проблеми і шляхи підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури. *Вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту ім. Т.Г. Шевченка. Серія «Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт»*. Чернігів, 2012. Вип. 92. Т. 1. С. 184–187.

13. Омеляненко І.О. Теоретичні основи компетентнісного підходу щодо підготовки вчителя фізичної культури. *Професійні компетенції та компетентності вчителя*: матеріали регіональної наук.-практ. семінару. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. С. 117–118.

14. Папуча В.М. Формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя фізичного виховання в процесі фахової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Запоріжжя, 2010. 20 с.

15. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної

культури і спорту на період до 2020 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249793397>.

16. Проценко А.А. Структура підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування професійних компетентностей. *Вісник ХДУ. Серія «Педагогічні науки»*: збірник наукових праць. Херсон: ХДУ, 2017. № 76 (24). С. 121–125.

17. Проценко А.А. Система професійної підготовки сучасного вчителя фізичної культури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2017. № 143. С. 86–90.

18. Соловійов В. Психолого-педагогічні умови підвищення готовності майбутніх викладачів фізичного виховання до педагогічної діяльності. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 3. С. 152–161.

19. Солоненко А. Виховання праксеологічної культури студентів педагогічного університету (спеціальність «Фізична культура») у процесі професійної підготовки. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2014. № 6. С. 141–152.

20. Солоненко А.М. Практикологічна культура студента педагогічного університету: теоретичні засади. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогіка»*. Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, 2014. № 13 (2). С. 94–98.

21. Степанченко Н.І. Особливості професійно-педагогічної мотивації майбутнього спортивного педагога. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*: збірник наукових праць. Луцьк: ЛНУ імені Лесі Українки, 2012. № 3 (19). С. 101–105.

22. Степанченко Н.І. Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... докт. пед. наук: спец. 13.00.04. Вінниця, 2017. 40 с.

23. Суцєнко Л.П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... докт. пед. наук: спец. 13.00.04. Київ, 2003. 46 с.

24. Ушаков В.С., Проценко А.А. Професійна підготовка майбутніх вчителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах. *Фізичне виховання та спорт у контексті державної програми розвитку фізичної культури в Україні: досвід, проблеми, перспективи*. Житомир: ЖДУ імені Івана Франка, 2014. С. 157–160.

25. Шаповалова І.В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до професійного самовдосконалення у вищих навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Запоріжжя, 2016. 246 с.